

Tas Latweeschu draugs.

1845

22. Novbr.

47ta lappa.

I s a u n a s i n n a.

Is Tilsites pilsfehtas, Pruhfschu seemes juhemalla. 19ta Okto-
ber wehtras laikā juhras wilni nezik taht no turrenes ismette weenu lai-
wu pee mallas. Alsfrehje juhmalneeki un atradde eefsch laivas diwus, no
badda un salnas nonihkuschus wihrus, kas ar sawahm itt kā no krampja fa-
wilktahm rohkahn zeeti pee laidahm turrejahs, un jan gluschi kā lihki issfatti-
jahs. Weens no scheem nelaimigeem arri jau teescham sawu garru bija islai-
dis, jo pee winna wissa kohpschana un wissas puhles ne ko ne palihdseja; bet oh-
trajs, kad to ar sianu bija fasildejuschi, dsirdinajuschi un ehdinajuschi, pamasi-
tim atdschwoja, un taggad jau tik irr atspirdsis, ka winsch warreja isstahstiht, wiensch
un tas ohts wihrs eshoht bijuschi i laiwā us Rihges redingi, bet sturme winnus
fanhemuse un wedduše juhra. Winni gruhli eshoht puhlejuschees, zerredami woi
pee mallas kluht, woi kahdu kuggi useet; bet wiss bijis par welti. Beidsoht pa-
dewuschees juhras wilneem, un tā lihds 8 deenas, baddu zeesdamī un katrā azzu-
markli bailodamees no breesmigas nahwes, ar sawu laimou juhras selga bijuschi,
kamehr tē issweestii pee mallas.

Kā tee Laplenderi sawā seemeta-seemē dsihwo.

Gefahkums.

Tee Laplenderi jeb Lappi dsihwo Europas seemela pussē, starp 67tu libds
75tu grahdu pehz seemela plattumu, un nosauzahs paschi zitti par sveineeku-
Laplenderereem, zitti par breeschu-Laplenderereem un wehl zitti par kalnu-Laplende-
reem. Tahs sinnas, ko tee seemes staigataji no winneem stahsta, minns leiz,
ka pee winneem ne kahds jaukums ne eshoht, nedstibribas. Laplenderis irr pa wis-
sam netihrs, isskattahs tunfshu bruhns, ar plattu mutti, eekrittscheem waigeem,
augsteem waigu kauleem un garru kunn (pasnakkeri). Alzis teem allasch irr
slapjas; jo tahs buhdas duhmi un tas baltajs sneegs, kas ar ween preefsch azzim,
winneem dauds azzim skahde, tā ka daschs dauds deenas irr pa gallam nere-

dīgs. Winni irr mast no auguma, 4 lihds 4 un puſſ pehdu garrumā, bet ſtipri un pazeetigi deesgan, wiffas gruhtibas un puhles panest. Behrns tik fo 6 gadbus paleek wezs, jau daschadi tohp rihfohts un apzeetinahts. Un tihri ja-brihnijahs, kad reds,zik ſtipri, mannigi un drohschi tahds Laplenderis ar ſawahm plattahm ſneegu kurpehim pahr ſneegu ſkreij, kad winsch ar tahdu paſchu ahtrumu un drohschibū us teem ſtahwakeem falneem uſkahpj, kad tas affajs falla-wehjsch winneem vuhsch ausis un mattus dſenn atpakkat. Lai nu gan mums ne kas ihſti patibkams naw tas Laplenderu ſemmi, tad tomehr winnu eedſiwho-taji ſawu ſemmi turr par to ihſtenu Paradihſi, un pee ſawas knappas pahrtiſcha-nas un masas buhſchanas juhtahs tik laimigi, ka winni to par ſeelu nelaimi un behdahm turr, ja winnus pehz muhsu prahta gribbetu eeraddinahit us lab-baku dſiwhoschanu. No ſkunſtehm tahds Laplenderis ne fo dauds ne ſinn pahri pahr to, fo winnu knappa dſiwhes iſtikſchana prassa; tomehr tahs ſewas proht gan jo labbaſ' pahr teem wiſreem iſgreest daschadus kohka rihkus. Winni gebre to breeſchu ahdas, no breeſchu dſiwhelhm winni taifa deegus; wehl winni ausch dekkus, adda zimduſ, taifa kohka leetas, ka laiwas un brangus raggus, un tohs waijadſigns drehbju gabbalus. Zittkahrt winnu brunnas bija tikfai ſtohps un bulta, bet taggad winneem irr arri plintes un viſſes. — Eksch ſkaidras un prahdigas dſiwhoschanas un eekſch tizzibas winni wehl wiſſi tumſchi. Pahr wiſſu, kas teem pee meſiga labbuma nezik derriſ ne rahdahs, winni ne fo ne behda; tapehz arr' ta kristiga tizziba, fo zitti miſſionari teem gribbeja paſluddinahit, pee teem maſ weetas dabbuſa. Gan daschi likkahs kristitees un man-nigi us miſſionaru ſpreddikeem uſklauiſa, kamehr tee ſinnaja, ka brandwiſhnu dabbuhs; bet kad tee redſeja, ka tas wairs ne buhs, tad tee pehzak ta patt fa-wus elka-deewus un bildes zeenija, ka papreeksch. Brandwiſhns irr arri ſchē ta gipte, kas katu labbu ſpehku pohtu, un tahds Laplenderis dſerſchanai irr ta padeweess, ka winsch brihscham to naudu, fo pilſchtā par breeſchu abdahm irr ſadſinnis, turpat bohdēs iſderr, un to turr par ſawu laimi, kad winsch no pee-dſerſchanas ſtraipele. Brihscham tahds Laplenderis wiffas ſawas mahjas pahr-dſerr; par brandwiſhnu winsch us wiſſu klausigs. — Bet winneem irr arri daschi labbi tikkumi; ſagſhanu winni ne paſthſt; aiflehgas un aiffchaujami winneem naw waijadſigi ſawas mantas apſargaht; ubbagi ſtarp winneem ne roh-nahs, un preeksch tahdeem, kas zair kahdu nelaimi irr valikufchi nabbagi, jeb wezzuma un wahſibas deht wairs ne ſpehj ſawu uſturru nopeſnihit, tohp bag-gatigi gahdahts.

Pa wiſſahm lai taggad pahrdohmajam, ka tahds Laplenderis ſawas mah-jas dſiwho.

Laplenderu ſemme ihſti iſſkattahs tahda: Wiſſur kalni ar ſneegu apblahti, pee kureem weena ohtra ſakruppuse preede, egle woi behrſe pamatiſim aug; ſeemela breeſchi, kas winneem mahjas lohpi, ſchē par deenu ſawu uſturru mekle, greeſchahs walkards us ſawu ſaimneeku buhdi atpakkat, tur tee tohp ſlaukti un tur nakti pahrgull. Kad ſchee lohpini pa to ſneegu ſraida, ſawu barribu mek-

ledami, tad diktu un tahli dsirdamu trohfsni sadfsrd, kas ne no winnu kahju braddaschanas pa to sneegu, bet no winnu zellu lohzecku fraksteschanas naht. Kad kahdam Laplenderam 150 tahdu breechu irr, tad winnu marr saukt ver baggatu; tomehr dascham arri irr 300—400 tahdu breechu. Schee seemela breechi us sawahm gannibahm mehds ar ween tuvu palikr pee sanu saumneku buhdahm; tadeht wihi, seewas, behrni un meitas diwi libdi trihsreis vahrimidjahs pee winnu gannishanas, un fatrs eet gannos ar pulku sunneem, kas winnam pascham peederr un minna balsi flausa. Schee ustizzami sunni apsarga so gannamu pulku, tur to kohpå, dsenn to no weenas meetas us ohtru, un farga tohs no ta breefmiga eenaidneeka, ta wilka. Kad nu Laplenderis wakkara ar saweem sunneem inahjås naht, tad winsch ar tecm kohpå ehd faru breechu gallu un suppi, fo, ja masuns irr, winsch sawam tehwam un brahleem atrauj. Bet ta, ka winsch ar saweem sunneem kohpå ehd, ta pat winsch ar tecm arri kohpå gull, un ta gull lohpi ar zilwekeem meerigi weena weeta. — Seemela breedis Laplendereem irr wissadå wihsé derrigs: tee ar winnu brauz un nastas ness, winna gallu tee ehd, no winna peena tee wassara taisa sweenstu un seezus; bet seema, fur tecm wiss fasalst, tee to peenu eeleij labbi istihritå breechu fungi, fur tad eesalst, un kad tee to gribb ehst, tad tee to ar zirwi iszehrt, sa-kappa masos gabbalos, un tas tad winneem irr gahrds fuminoss. Bet zuras semmes zilwekeem arri naw nedf tik stipri johbi, kas tahdu salnu marr panest, nedf tahds wehders, kas to warr fasildiht. Kad breedi slauz, tad ar ween ohtra zilweka waijaga palihga, kas woi winnu walda, kad ne lamjabs flauk, woi tahs negantas muschas aisdseenn, kas winnu nikni kohsch.

Apgehrbs wisseem Laplendereem pee wihereem un seewahin irr gan drihs weenads, un pebz winnu dsihwoschanas tohti derrigs; tik seervischku avgehrbs irr druszin jo smukkaki pataisichts. Galwas apklahtjums jeb zeppure tecm wihereem irr spizza mizze, kas no 4 gabbaleem irr faschuhta no beesas wadmalla, un tahs schuhles irr ar zittadahn wadmallu strihpem isschuhtas; kante jeb putns tahdai mizzei irr no smalkas faschoku ahdas, un paschå spizzå wirsgalla irr puschkis no daschadahn raibahn luppatahm. Us jakki un aufsta, bahrgå laika tec walka tahdu dsillu mizzi, kas wissu galvu un pakausi apklahtj. Fa tik preefsch azzim zaurnums paleek. — Winnu swahrki irr no aitu ah dahm, un tecm ta willa irr us eekschpussi greesta. Scheem swahrkeem, kas tecm arri freklu weetu isteekahs, irr augsts apkaktis jeb krahgis, kas preefschå libos pat fruhitum wallam un tohp ar wadmallu, woi ar ohdschu ah dahm apkantehts un us daschadu wihsé ispuschkohts. Pahr scheem swahrkeem tee wehl walka tahdu us-welkamu, kas woi no rupjas wadmallas, woi no breechu ah dahm, tahdå paschå wihsé taikhts, ka tec appakscheji swahrki; tik fa us kamescheem tecm irr tahds raibs isschuhtjums. Kabbatas winnu swahrkeem nam, jo Laplenderis ness nasi kabbata, bet ais johstas, un sawas ugguns-leetas fullne, kas pahr fruhitum karrahs. Kad falla lohti breefmiga, tad tee wehl weenu us-welkamu no breechu ah dahm ness, bet ta, ka ta spalwu pusse us ahru greesta.

Zimbi teem irr woi no pastalu ahdahm, woi no breechu ahdahm, kam atkal spalwa us ahrpussi greesta. Wehl labbaki few no fallas glahbt, tee isohdere zimduis un kurpes ar tahdu mihlstu suhnu, kas wassara irr isschahweta un ar kemmi ka willa iskahrsta. Sekku weetä wihi un seewas ness schauras bikses, kas no ahdas, woi no rupjas wadmallas irr taisitas; ta preefsch-pusse tahlahm bikschm irr gehretas pastalu ahdas un ta pakkatas pusse irr no negehretas breechu ahdas. Kurpes teem irr no breechu galwas ahdas taisitas un tohp ar falneem woi suhnu peebahstas un pee kahjahn peesetas. Seewischku apgehrbs dauds ne isschikrahs no wihrischku apgehrba, tik ween ka schahm tahs schuhles irr jo isrohtatas, tahs wadmallas zeppures tikkai us jo zittadu wihi taisitas.

Laplenderu mahjas irr ittin rupji taisitas, masas un semmas. Winni tahs ta taisa: eemeij 4 palihkas fahrtes eeksch semmes, ta ka wissahm tee wirsgalli gandrifs itt kohpā sa-eet, tik mass zaurums paschā widdū palek, ka duhmi warr iseet. Schahs fahrtes winni apklahj ar kohku misahm, un bahrgā sturmes laikā wehl pahr tahm misahm pahrwelt ar sehgela drahnu. Tahdu buhdu plattums un garrums, — jo winnas ar ween irr tschetrkantigas — tikkai irr 4 sohlus. Durwis jeb ee-eijama weeta irr tik semma, ka tschetr-rahpu ja-mettahs, kad gribb eelbst. Urri paschā buhdā gare tahm mallahm ne warr taisni staigaht, un paschā tai widdū us seiminn akmins ugguns-kuru degg ugguns, us ko tas wahrams poħds uslikts. Apfahrt scho ugguni nu sehsch tee Laplenderi, kas no sawa deenas darba irr pahnahkuschi, itt meerigi, un irr itt preezigi, kad teem irr tabaks, ko smehkeht. Tabaku winni tik lohti miht, ka tee wehl tad to raug few eegahdaht, kad wiss krahjums pa gallam. Winni tad no sehdahs rinkī apfahrt to ugguni, nemin weenu pihipi un smehke to wissi pa fahrtu apfahrt; kahrs eerwelt fahdas reises, dohd tad atkal zittam to pihipi un puhsch ohtram tohs duhmus azzis, ka winsch jel mas no teem duhmeem kahdu smakku dabbu, farwu sirdi eepreezinahl! — Walkards Laplenderis ne buht ne eet agrak' gulleht, ne ka to ugguni us ugguns-kuru buhdu widdū pa gallam skaidri isdseħ fis. Kad ne kahdi duhmi wairs naw buhdā, tad winsch liħsch us juimtu, ais-taisa to zaurum u tad eet gulleht.

Wehl man daschas leetas buhtu no Laplenderu mahju buhschanas ja-teiz; bet lai ni tahs ne buhtu pahrdauds, tad wiss zits ja-pamett, un tik tahs jo wehra leekamas leetas ja-peeminn. Virma irr to Laplenderu schuhpulis, fur winnu dehlinsch, woi meitina meerigi duß. Schis schuhpulis newaid winnu buhdē eekschā, bet ahrā pee kohka farra peesets. Nedseet, ta winni farus behrnus jan no dsimshangs pee to aufstu un nemihligu gaisu eeraddina. Schis schuhpulis irr no leela blukka iszirris, ka mehs filles iszehrtam, bet irr labbi gluddeni-isdrahsis un isgreesis. Tahdam schuhpulam irr dauds schnohri peeseti, ka mahte schuhpulin ar wissi behrnu us zellu warr liħds iest, woi gannis pee saweem lobpeem liħds nessah, un atkal mahjas pee kohka farra peeseti. (E. D.)

(Belgums nafboschā lappā.)